

34E 9513  
54F 10459

296

# T. G. MASARYK SVĚT A SLOVANÉ.

VYDÁNÍ AUTORISOVANÉ.

ROZPRAVY SV. 14.

NÁKLADEM MĚSÍČNÍKU NOVÉ ČECHY.

Cena K 1.—

1777

RYŠARSKÝ  
BRÁDLO TYP

## Dámy a pánové!

Je pro mne velikou ctí, že mohu se před vámi uchopiti slova pod záštitou university Pařížské, a vřele děkuji svým francouzským kolegům, kteří mne pozvali, abych proslovl jednu z veřejných přednášek, které pořádá letos Ústav pro Slovaná studia.\*) Tato pocta vzbuzuje však ve mně určitou obavu, a to tu, že nebudu moci vyhověti svému ne-snadnému úkolu takovým způsobem, abych vás úplně uspokojil.

Přes všechnu důvěru, kterou mně osvědčuje milý kollega, p. Denis, důvěru, které si jistě úplně nezasloužím, bude mi takřka nemožno, abych probral, jak vy si to jistě přejete, předmět tak rozsáhlý, tak složitý a tak všeobecný, jako je postavení Slovanů v dnešním světě. Byl bych v menší nesnázi, kdyby běželo pouze o to, abych projevil přání a tužby, které jako Slovan formuluji pro nás, Slovany, a tím i pro Francii, pro spojence, a pro celé lidstvo. Předse vzal jsem si však podatí vám stručnou analysu hlavních problémů, které se naskytají vážnému studiu o světě slovanském; a uzavuje se v tento úkol, obávám se, že budu vám moci podatí pouze jakýsi přehled všeobecného díla o Slovanech.

1. — **Jaké je v světě postavení Slovanů.** Již titul mé přednášky předpokládá existenci určité jednoty mezi různými národy slovanskými, a zajisté se zdá, že pořadatelé těchto přednášek připouštějí také tuto jednotu. Budeme zde mluvití o pěti různých národech slovanských a o Slovanech vůbec. V tomto čísle pěti národů jest již určitý program, který přijímám. Slované mohou zcela dobře býti representováni pěti národy, o kterých budeme zde uvažovali: Rusy, Poláky, Bulhary, Srby a Českoslováky. Na příklad Srbové mohou jistě representovati Chorvaty i Slovince; a mohou to činiti nejen ze stanoviska politického, ale i ze stanoviska literárního a linguistického. Sami Slované nejsou ostatně docela shodni o počtu národností, které mezi nimi nutno rozeznávají, je-li jich sedm, osm, devět nebo deset? Docela se tvrdilo, že je možno

\*) Přednáška proslovena 22. března 1916. Překlad jest založen na francouzském originálu srovnaném s otiskem prof. Denise ve 22. č. prvního ročníku *La nation tchèque*.

stanoví na čtrnáct počet živých národností slovanských. Ponecháváme stranou národy slovanské, které vymizely.

Otázka přesného počtu národů slovanských byla vždy předmětem četných diskusí a příkrých sporů mezi filology, literárními historiky a ethnografy. Dle mého mínění sluší připojiti ku pěti národům, o nichž jsem se již zmínil, Slovinci a Lužické Srby, aby seznam dnešních národů slovanských byl doplněn. Jak jsem však řekl, nám budou představovati Slovinci Srbové, Lužické Srby Čechové a Poláci, a Malorusy Rusové.

Tvoří Slované ve svém celku opravdový organismus? Myslím, že lze odpověděti rozhodným ano. Vidíme tu zřejmě skupinu národů odlišných, z nichž každý má svou vlastní řeč, z nichž každý pěstuje svou národní literaturu, své vlastní dějiny, svého zvláštního národního ducha, u nichž však zároveň existuje slovanské vědomí, pocit, že všichni přináležejí k témuž slovanskému organismu.

Toto slovanské vědomí není u všech slovanských národů stejně silné a mohutné; liší se dle dob dějinných a podle společenských tříd, je však všem společné. U nás Čechů, a já mluvím dle vlastní zkušenosti, je velmi silné již ode dávna. Ti, kdo nejsou Slovany, mohou dobře chápati charakter tohoto slovanského vědomí přirovnáním a analogií.

Pocit „Latinismu“ je jistě velmi silně vyvinut u národů latinských a sesílil ještě více touto válkou. Avšak jazykové rozdíly jsou daleko důraznější mezi národy latinskými než mezi národy slovanskými. Stejně tomu jest s germanstvím, s přibuzenstvím, které existuje mezi národy germánskými, užíváme-li toho výrazu v jeho nejširším smyslu, považující za Germány nejen Němce, nýbrž také Angličany a národy skandinávské. Avšak ani „skandinavism“, to jest společenství citění, vízící národy švédský, dánský a norský, není tak intimní, jako společné citění, které sjednocuje různé skupiny slovanské. Slované jsou si navzájem daleko bližší, ze stanoviska lingvistického i intelektuelního, než různé skupiny oněch rass. Rovněž i ze stanoviska zeměpisného vzájemný styk Slovanů je daleko intimnější než styk různých národů germánských. Nedělí je moře. Různé národy slovanské nevystěhovaly se tak daleko, jako jiní národové od kolébky své rasy, kde byly takřka sjednoceny nebo se lišily velmi málo. Ostatně vývoj jejich civilisace byl méně rychlý; jejich život hospodářský není zdaleka tak bohatý, jako jiných národů, a to také přispělo k zachování uniformity a jednoty jejich smýšlení.

2. — Toto společné vědomí různých národů slovanských je velmi často v západní Evropě vykládáno ve smyslu politickém. Někteří chtějí v něm viděti to, co se nazývá „panslavismem“, totiž projekt kolosální monarchie slovanské pod vládou Ruska, a opakují zneklidňující slova Napoleona o nebezpečí pokozáčtělé Evropy.

Zkoumáme-li čísla populace slovanské, překračuje zdaleka počet národů jiných. Podle čísel prof. Niederle, která jsou Slovanům spíše

nepřízniva, bylo r. 1900 136·5 mill. Slovanů, r. 1916 může býti odhadnut počet Slovanů na 1567 millionů. Ve statistice z roku 1900 počítalo se 94 mill. Rusů a 42 mill. jiných Slovanů. Rusové byli tedy dvakrát tak četní jako jiní Slované dohromady. Uvážíme-li, že Němci, kteří jsou po Rusech nejčetnější, čítají dnes pouze 70 mill., Angličané 45, Francouzi 40, Italové 36, (za nimiž následují ještě některé národy čítající pod 20 mill. lidí) chápeme, že tyto národy mohou jímati obavy z nebezpečí panslavistického — jinak řečeno z nebezpečí panrussismu.

Toto nebezpečí zdá se jim daleko ještě hrozivější do budoucnosti než-li v přítomnosti. Množivost národů slovanských je daleko větší než Germánů i Latinů, a Slované budou brzo dvakrát tak četní než ostatní národnosti evropské. Dnes nespokojujeme se politikou krátkozrakého, která by směřovala pouze ku přítomnosti; opravdoví státníci myslí především na budoucnost svého národa, třeba že to znamená pro ně velmi časlo pouze budoucnost zcela bezprostřední. Z toho důvodu plodnost rassy, in concreto lhůta, kdy se obyvatelstvo zdvojnásobí, má pro ně význam veledůležitý. Tento činitel hraje roli tak hroznou, že dnešní mládež bude jistě svědkem úplného přetvoření Evropy.

Slované, a zvláště Rusové, u nichž hustota obyvatelstva je poměrně velmi slabá v poměru k rozsáhlým územím jimi obývaným, mají při rozmnožování se dvě výhody: čas bez omezení a území ohromného rozsahu. A jsou to státníci němečtí, kteří obzvláště obracejí pozornost na tyto veliké výhody národa Ruského, a kteří právem se děsí nedostatečnosti německých území pro vzrůst jejich obyvatelstva. Výstražná Napoleonova mohla se tedy zdáti na prvý pohled zcela přípustnou. Avšak jeho proroctví neuskutečnilo se na poli politickém. Za to padesát let po smrti Napoleonově počali Rusové dobývatí intelektuelně Evropy svojí literaturou: Turgeněv byl v Paříži prvním představitelem této ruské invase.

Zkoumejme, zda skutečnosti opravňují strach z panrussismu, který některé národy projevují. Až do dneška vládne Rusko pouze částí slovanské rassy, a různé větve její požadují svojí národní neodvislost. Z druhé strany Rakousko-Uhersko udržuje pod svým velmi citelným járem čtyři národy slovanské (používajíc zároveň velmi obratně Poláků proti Rusům). A právě ve Vídni a v Budapešti tropí největší povyk pro panslavismus. V Uhrách stačí označiti někoho za panslava, aby byl obžalován a odsouzen pro zločin velezrády. V posledních dobách v Berlíně neustále křičeli proti panslavismu. Bethmann Holweg mluvil o nebezpečí panslavistickém týmiž výrazy jako vídeňské žurnály, a to právě v okamžiku, kdy se dál pokus o odnárodnění Poláků s vynaložením moci hmotné a vědy i filosofie německé zároveň.

Ostatní národové neobávají se nebezpečí slovanského, alespoň ne v té míře, jako Němci a Maďaři. Francii pojí vřelý svazek s Ruskem. Za procházek Paříží ožívují mi v paměti různé fáze francouzsko-ruské

politiky: boulevard Sevastopolský, třída Malakovova a potom třída Mikoláše II., most Alexandra III. atd. připomínají její jednotlivé etapy. Na Balkáně Francie zahajuje právě, abych tak řekl velmi působivou politiku slovanskou, berouc do svých rukou řízení strategických operací.

Také Anglie obrátila se od několika let na stranu Ruska. Není tomu tak dávno, co politikové angličtí vedeni jsouce žárlivostí vůči Rusku, podávali mnohé důkazy důvěry k Německu, takže — i ponechávali úplnou svobodu německému vnikání do Malé Asie a do Mezopotamie. Avšak Anglie poznala konečně svůj omyl a neblahé následky, jež by měla v zápětí politika, vydávající na pospas Německu nejen všechny Slovany, nýbrž i všechny ostatní národy Rakousko-Uherské a Balkánské včetně Turků. To by byla abdikace, která musela přivoditi nutně podrobení samotné Anglie.

Omyl této západní politiky proti ruské způsobován byl faktem, že se nijak nehledělo k ostatním národům slovanským, jež politikové považovali za národy bezvýznamné, pro které nebylo místa ve velké politice světové, této pověstné světové politice, na které není nic imponujícího než název. V době přítomné pouze v Itálii mluví se o nebezpečí slovanském. Především vyčítá se Srbům, že dychtí po Adrii, při čemž se zapominá, že Srbové obývajíce pobřeží Adriatické od nepamětných dob, mají na ně práva nejlegitimnější, historická i jiná. Nad to Italové obávají se pronikání ruského k moři Adriatickému. Je zřejmé zájmem Ruska, jehož zdárný průmysl v krajinách Černomořských, soustředěný hlavně v Oděse, bez ustání se vyvíjí, aby si zajistilo volný průchod Dardanellami. Proč však spatřovati hned v tomto oprávněném nároku slovanské nebezpečí? Bude-li Itálie energicky hájiti své národní zájmy neohrožujíc práv Slovanů, může si býti jista, že nemusí se ničeho obávati se strany Rusů nebo Srbů.

Mali národové slovanští spatřují, jak je zcela pochopitelné, ve velikém Rusku mocného ochránce. Nemůže býti jinak proto, že stále jsou ohrožováni Němci, Maďary a Turky, a poněvadž jiní velcí národové se o ně nestarají. Ba šel bych dále. Nebojím se tvrditi, že právě západní národové jsou zodpovědní za panrussismus, jednak přímo ohrožující Slovany západní a jižní, jednak vydávající je na pospas hegemonii německé a rakousko-uherské. Ani Rusko, ani ostatní Slované nevytvořili panrussismu. Národové slovanští jsou tak žárliví na svoji individualitu, že vždy měli a mají dosud mezi sebou, ač žijí pod stálou hrozbou německého nebezpečí, dosti vážné spory, nejen různé politické (Poláci a Rusové, Srbové a Bulhaři), nýbrž také spory týkající se jejich nářečí a jejich národností (Ukrajinci žádají za uznání své národní individuality; Slovinci lpí na zachování svého nářečí jako řeči spisovné; Slováci, kteří by snadno mohli splynouti se Srbochorvaty, vyslovili se pro zachování svého jazyka atd.).

A mimo to panrussismus naráží též na nesnáze zeměpisné. Rusové souvisí pouze s Poláky a prostřednictvím Slovanů s Čechy. Jsou Rumunskem zeměpisně odloučeni od Srbů a Bulharů. Jsou-li Srbové bezprostředními sousedy Bulharů, souvisejí s Čechy pouze pomocí chorvatských ostrůvků, které jdou od Drávy až k Dunaji u Bratislavě podle uherské hranice. Tyto slovanské ostrůvky jsou poslední stopy spojení, které existovalo v IX. století mezi Slovyany severními a Jiho-slovyany, a které bylo přerušeno vpádem Maďarů.

Zeměpisná souvislost má velmi veliký význam pro Slovyany. Zkoumejme především, jaké je v světě postavení Slovanů, z tohoto hlediska. Všeobecně řečeno, Slované jsou národy, kteří mají nejvíce sousedů. Jaký rozdíl na příklad mezi Angličany a Slovyany! Francie má pouze tři nebo čtyři sousedy, Italové tři, Němci sedm, Slované však jich mají dvanáct. Je rozdíl mezi úlohou, kterou hrají sousedé nějakého národa podle velikosti jejich území a jakosti jich civilisace. Vyjímaje Němce stýkají se Francouzi s malými národy, jichž civilisace splývá takořka s civilisací jejich. Na příklad co se týče náboženství, mají Francouzi za sousedy, až na některé výjimky, pouze národy katolické. Sousedy Slovanů jsou zároveň národové malí i národové velcí, ba někteří jsou z největších národů světa (Němci, Číňané, Japonci), národové představující všechny stupně civilisace evropské i asijské, různých náboženství a různých rass. Položení Slovanů ve světě, v Evropě i v Asii, může býti považováno za centrální: Na západě Němci, Maďaři, Italové, na východě Japonci a Číňani, na jihu Turci a Peršané. Takto silou poměrů politika slovanská musí býti politikou světovou, musí přihlížeti zároveň k budoucnosti bezprostřední i k možnostem nejvzdálenějším. Ustřední položení Slovanů nutí je, aby si vždy uvědomovali možnost spolčení svých sousedů, tak četných a mocných, jež by směřovalo proti nim. Původní účel alliance anglo-japonské je důkazem, že taková obava není žádným přeludem. Je také důsledkem tohoto centrálního položení, že Slované jsou vydáni velmi profichudným vlivům. Účinkem toho je, že se vyvíjí individualita různých národů slovanských. Můžeme vskutku pozorovati veliké rozdíly v rázu jejich civilisace. Byli vydáni mimo to ethnografickému vlivu plemen sousedních, a my nalézáme zřídka Slovyany čisté krve a nemůžeme se chlubit z tohoto stanoviska situací příznivější než mají jiní národové. Theorie Gobineauova nemá u nás mnoho přívrženců; jsme spíše mínění Renanova.

V každém případě panslavismus čistě politický, hledíme-li naň jako na politický centralismus, nemůže nijak vyhověti tužbám národů slovanských. Avšak taký centralismus není přípustný ani se stanoviska dějinného vývoje. Každý národ slovanský má svou tisíciletou historii, a tím a rovněž i svou polohou zeměpisnou má své vlastní povinnosti a své vlastní potřeby civilisační. To jsou důvody, proč politický panrussismus a panslávský centralismus, jak nám ho malují Němci a Maďaři, nikdy nebyl v našem programu. Chceme víc než to, daleko více!

A co chceme? Žádali jsme vždy a žádáme především, abychom utvořili federaci, jež bude svobodně pracovat pro civilisaci.\*) A k tomu účelu požadujeme svoji svobodu a svou neodvislost. Proto vyhledáváme opory Ruska, jako největšího a nejmocnějšího národa slovanského. Dnes však doufáme, že nalezneme stejně tuto podporu u Spojenců. Malí národové slovansktí prožívají současně velmi vážnou krizi. To je nepopíratelné, avšak nic neopravňuje lépe našeho úsilí, abychom našli účinnou podporu nejen u Rusů, ale také u Francouzů a u Angličanů.

Rusko, a i Rusko oficielní, podporovalo již mocně národy slovanské. Podniklo válku s Tureckem, aby osvobodilo Bulhary. Později, a ještě za této války, hájilo Srby a Černou Horu. A zvláště v této válce přivlastňovalo si úlohu státu, jenž jest ochráncem Slovanů. Nechceme si zatajovat, co si vypůjčujeme od svých nepřátel, Němců. Vnitřní síla Německa spočívá v jeho federativní organizaci. Německo, jež má několik hlavních měst, větších či menších, jež jest tvořeno seskupením četných států autonomních, ačkoliv řízeno pruským centralismem, vypadá jako stát formy skoro republikánské, taktó utvořeno podává do jisté míry příklad pro nás Slovaný, kteří se snažíme uskutečnit demokratickou federaci národů slovanských.\*\*) Jedině v této formě mohou býti souřaděny rozdíly naší civilisace a našich národních povah způsobem, který by umožnil prospěch slovanského světa ze všech sil dnes rozptýlených po našich rozmanitých národech. Je nemožno v úřadu petrohradském a ještě méně v pražském, učiniti rozhodnutí týkající se městské organizace ve Varšavě, v Oděse, v Samarkandě, v Bělehradě neb ve Vladivostoku.

Slované jsou jednak pravoslavní, jednak katolíci, protestanti nebo mohamedáni. Západní Slované jsou již silně zprůměrněni, kdežto Slované východní a jižní jsou ještě národem rolnickým, někdy dokonce v poměrech velmi zaostalých. — Západ slovanský se vyznamenává hustotou obyvatelstva a velkým rozmachem intelektuálním (Čechové mají méně analfabetů než Němci rakousko-uhersktí), kdežto na severu Evropy a v Asii vidíme obyvatelstvo primitivní, vzdělaností nepatrné.

Abychom shrnuli, všeslovanský centralismus není žádoucí ani se stanoviska zeměpisného ani se stanoviska dějinného vývoje. Jsouce potlačováni germánskými národy žádáme svoji politickou svobodu a národní neodvislost; a je zcela přirozeno, že naše náklonnosti jsou vedeny přibuzenstvím jazykovým, jež tolik usnadňuje styky intelektuelní a i styky obchodní. Již Kollár žádal, aby každý Slovan dle stupně svého vzdělání znal jeden nebo několik či všechny slovanské jazyky. Je nám vskutku dosti snadno naučiti se jiné slovanské řeči, neboť důkladná znalost jedné z těchto řečí usnadňuje nesmírně studium ostatních. Mluvívalo se kdysi

\*) V Nation tchèque zní místo taktó: Vždy jsme žádali a žádáme utvoření federace morální, ideální, v níž každý člen rozvine svobodně své vlastní vlohy ku prospěchu obecné civilisace. A k tomu cíli požadujeme svoji svobodu a neodvislost politickou.

\*\*) Tento odstavec v Nation tchèque schází.



mnoho o výběru společného jazyka literárního; byla navrhována řeč umělá; na příklad jazyk bohoslužebný. Otázka ta jest dnes rozřešena: jazyk ruský se stal mezoslovanským jazykem pro svůj význam literární, jako nářečí největšího slovanského národa.

3. — Abych nebyl podezírán z libovolných nápadů, připomenu krátce úsudky některých myslitelů slovanských, kteří od konce XVII. století až po naše dny uvažovali o snahách svého národa. Neboť teprve v XVIII. století počali historikové a filosofové slovanští zabývat se problémem budoucnosti svého národa a ostatních národů slovanských.

V Čechách snaží se Josef Dobrovský, tvůrce slovanské lingvistiky, přesvědčený rusofil, prohloubiti poznání podstatných znaků národa českého a celého světa slovanského. Nedlouho potom Jan Kollár se věnuje zcela básnickému a literárnímu výkladu slovanské myšlenky: Jeho ideál nemá rázu politického. Veden humanitními ideami žádá jen vzájemnosti literární a intelektuelní. Rozvíjí teorie dějinné filosofie Němce Herdera, podle nichž Románi a Germáni postoupí Slovanům nadvládu v civilisaci. Z toho vyvozuje, že Slované mají především pracovat o svém vývoji intelektuálním a nikoliv se spokojovat pouze velikostí jen a jen hmotnou.

Jestliže Kollár a někteří jeho následovníci se ztrácejí ještě v mlhovém snění, Palacký, historik a vůdce české politiky roku 1848, hájí taktiku co možno nejpositivnější, aby hájil svéráznost a práva národa českého, stejně jako všechno, co mu zjednálo slávu v minulosti (hnutí husitské). I on jest stoupencem slovanství, a jestliže hlásá zprvu ideu Rakouska stejně spravedlivého ke všem národům, pozdě brzo, co znamená dualism rakousko-uherský; a vida utiskování národů slovanských v monarchii, jež z dualismu vyplývalo, opustí svůj austroslavismus a obrátí své oči k Rusku, aniž se při tom vzdá hájení české osobitosti. Ideje Palackého byly přijaty celým národem českým; idealistické teorie Kollárovy a úsilí těch, kdo chtěli nahraditi národnostní individualism jakýmsi neurčitým pojetím všeslovanským (na př. Slovák Štúr), neměly rozhodného vlivu.

U Slovanů jižních typickým představitelem národních idejí je Obradović, onen mnich srbský, který prošel celou západní Evropou, aby se poučil a aby pak vychovával své sourodáky; mnich, jenž uznával, že kniha má větší cenu nežli zvon, že vychovávali děti je čestnější zaměstnání než úřad archimandrity. Obradović touží vášnivě po sjednocení svého roztržitého národa a po jeho osvobození, ale žádá i samostatnosti potlačených Řeků. Jeho hlavní myšlenka, humanitní a osvětová, záleží především v rozvoji a v prohloubení vědomostí vědeckých a ve vybudování životních pravidel podle rozumových rad („Rady zdravého rozumu“ nazývá se jedna z jeho knih, jež vyšla 1784).

Myslitelé polští pocífovali ještě tíže než Čechové a jižní Slované nedávnou ztrátu politické svobody a jejich spisovatelé nadchli se daleko více zájmy politickými. Mám na mysli zvláště Adama Mickiewicze, znamenitého básníka a původního filosofa, který rozvinul své plány politické zde na Collège de France. Doufá se vším zápletem své duše, že jeho

vlast se zdvihne dik pomoci někdejší Francie napoleonské, jež byla tak pohostinná k emigraci polské; věří však také v usmíření národa polského a ruského. Ve své „Improvisaci“ odsuzuje jazykem velkolepým a přísným úfisk moskevský, ale čeká důvěřivě obrat politiky ruské ke směru liberálnímu. Kat rakouský nebo pruský je méně krvavý než utlačovatel ruský, ale nebezpečnější, méně upřímný. Jako všichni ostatní myslitelé slovanskí, jsou i Poláci vášnivými přívrženci pojetí humanitních; zájmy národa musejí býti sladěny se zájmy humanity. Vedle Mickiewicz největší básník a nehlubší, nejjemnější duch polský, Krasiński, doporučí politiku nerevoluční, humanitní a dokonce bratrskou.

Ťakoví jsou hlavní představitelé mnohých národů slovanských. Vidíme, že žádný z nich není apoštolem toho panslavismu, jenž děsí naše nepřátele. Na první místo kladou všichni myšlenku humanitní, z níž vyvozují myšlenku národnostní, jež je částí přirozeného dědictví lidskosti. Všichni chápou národnost ve formě demokratické; všichni jsou nadšenými průkopníky civilisace. Jedině Poláci, jichž starší pokolení byla přítomna krutému roztrhání své vlasti, oslavují ideál vojenský a Mickiewicz vytýká nám Čechům, že příkládáme příliš důležitosti ideám civilisace a vědeckého pokroku. Ale již Krasiński, stejně jako nová generace polských básníků, vzdal se zápalu předchozí generace pro slávu vojenskou.

Stejně je tomu u myslitelů ruských. Opírajíce se rovněž o filosofii západní, Rusové hlásají ideál staré křesťanské civilisace ruské, civilisace absolutně pacifické, ne státotvorné. Odsuzují civilisaci západní, odsuzují i dilo Petra Velikého, poněvadž násilně poevropštil Rusko. Ale současně nejsou méně přísnými ve své kritice mravů a politiky západní než Josef de Maistre a ostatní konservativní filosofové západní. Hledají-li Mickiewicz a Poláci opory v katolicismu, Čechové v husitismu a v Jednotě Česko-bratrské, Rusové vidí v náboženství pravoslavném spásu nejen celého Ruska, nýbrž i celého lidstva.

Takto pochopili Kirjejevskij a Chomjakov myšlenku Ruska a myšlenku slovanskou. Věřili ve velikou budoucnost Ruska, kladli ji proti západu a jejich světový názor je ve své podstatě mravní, náboženský a bez nějaké orientace politické. Teprve později theoretikové ruští formulují základy panslavismu politického a i nacionalistického, a to z velké části pod vlivem německých theoretiků slavofobů. Mysliteli, kteří nedávno charakterisovali nejlépe ideál Ruska, jsou zajisté Solovjev, do jisté míry Dostojevskij a zvláště Tolstoj. Všichni, jak známo, prohlašují svoji víru v ideál čistě humanitní.

Titíž Němci, kteří vytýkají Slovanům jejich útočný panslavism, neváhají současně jim vytýkati zločin jejich anarchismu. Ale tento theoretický anarchism nemá nic nesnášenlivého ani útočného po stránce národnostní; theoretikové slovanští nezbožňují stát jako Němci (viz Hegel!), jsou naopak demokraty pevně připoutanými k ideji, v níž hledají spásy své národ-

nosti. A v tomto bodě se liší messianism ruský a polský podstatně od messianismu všenněmeckého, jak jej formuloval de Lagarde.

4. — Tých ideál humanitní vyznávaný filosofy slovanskými se jeví nejen ve filosofii dějin národů slovanských, nýbrž i v jejich poesii. Jest zajímavo ukázati, že u všech slovanských národů láska ku krásné literatuře se rozvila téměř současně; probudili se k životu intelektuelnímu téměř v téže chvíli. Básníci jali se rozebíratí otázky, jež se naskytaly jich lidu vyšlému náhle ze života vegetativního a vykládali je se všim nadšením, jež budilo v nich znovuzrození národních sil. Někteří z nich, podporováni jistými filosofy, šli tak daleko, že kázali jakýsi messianism; věšti blaho a spasení lidstva svým národem, avšak zároveň uznávají nutnost vlastní spásy. Nikdy jejich ideal nedopouští oslavu výlučnosti, nadvlády či výboje. Máchá, Puškin, Mickiewicz i Krasiński, Dostojevskij, Tolstoj, největší básníci slovanští, odmítají rozhodně theorii nadčlověka; takové pojetí humanitní je jim úplně cizí. Teprve Goethe dal první vznik této myšlenky ve svém Faustovi. Ani Angličani, ani Francouzi by nikdy nemohli dáti v oběh theorii tak nepřátelskou liberalismu. Byron ve svém Manfredovi a Kainovi tvoří člověka energického a silného, jako bojovníka, ale nikdy ne vladaře. Ve „Zpovědi dítěte svého věku“ Musset, milovaný básník mládeže francouzské, líčí vše jiné než nadčlověka. Tento typ, který je syntésí výlučnosti a národní zpupnosti, je vskutku původu německého a je v dokonalé shodě s realistickou politikou pruskou.

Dopruštění a zmilitarisování Německa není než praktickou aplikací theorii o nadčlověku. Z „nadčlověka“ se zrodil „nadrád“ — Herrenvolk, modla Všeněmců. Slované mají rovněž své hrdiny, ale to jsou spasitelé, kteří vystupují v okamžicích svrchovaného nebezpečí, jsou to dobří služebníci svého krále a svého národa; nejsou to nadlidé.

Ideál slovanský jest ideál míru a smíření, ideál demokratický. Není náhodou,\*) že Čech Chelčický a Rus Tolstoj jali se znovu hlásati lásku k bližnímu, která jde až k principu neodporovati zlu. To proto, že oba jsou Slované. Slované, o nichž se říká, že jsou mírní jako holubi a prostí vši energie bojovné. Ale to není zcela přesné. Slovanům nechybí energie, jsou podivuhodní vojáci. Ale je pravda, že nebojují leč z přinucení a jedině na obranu. Je veliký rozdíl psychologický a mravní mezi útočnou násilností a mezi vůlí brániti svých práv. Tato válka dává nám toho doklad výmluvný a stvrzující. Angličané musejí dočasně přijmouti militarismus proti svému hlasitému odporu k tomuto režimu. Slované ucítili, že se v nich probouzejí pod tlakem Němců, Maďarů a Turků staré dobré vlastnosti vojenské jejich předků. Zdá se mi, že závěr, jenž se naskytuje, je tento: Analysujeme-li hlavní projevy duše slovanské, nenalzáme v nich rázu útočného a dobývačného, o němž se nám snaží namluviti žalobci panslavismu, že je znepokojivý a nebezpečný.

5. — Toto zcela zvláštní úsilí národů slovanských o vzájemné sblí-

\*) N. Tchèque: že největší pedagog Komenský je Čech a že

žení, které bylo prohlašováno našimi protivníky za nebezpečí panslavistické zhoubné pro Evropu, jest ve skutečnosti jen projevem rázu velmi důležitého; jsou to snahy o vědomou syntesu prvků kultury slovanské s prvky kultury západoevropské. Všichni národové slovanští přijímali s radostným zápallem civilisaci západní. V tomto smyslu pronesl Dostojevskij svoji známou řeč u příležitosti slavnosti Puškinovy, řeč, v níž prohlásil, že Rus a Slovan jsou lidé svou celou bytostí kosmopolitičtí. Mají zcela zvláštní vlohu vniknouti do povah všech ostatních národů a přizpůsobili si prvky jejich kultury. Je v tom rozhodně něco pravdy.

S hlediska historického uvědomění slovanské se probudilo v XVIII. století, v době, kdy vědomí národní se probouzelo v celé Evropě. A můžeme říci ostatně, že se tak stalo z týchž důvodů. Ale postavení Slovanů bylo zcela zvláštní: Všichni národové slovanští byli utlačováni svými sousedy a poutáni ve svém přirozeném vývoji protivníky; byly i případy, kdy byli násilně zatlačováni nazpět, na nižší stupeň kultury, nadvládou svých nepřátel méně civilisovaných. Rusové dlouho úpěli pode jmeh Tatarů a Mongolů; Jihoslované byli utlačováni Turky a Maďary. Čechové byli téměř rozdraceni Němci a Rakušany pro svou reformu náboženskou a ve velké míře byli ustavičně obtěžováni a týráni Maďary; Poláci trpěli mnoho od Němců a konečně byli, na neštěstí pomocí druhého národa slovanského, rozděleni na tři části a zbaveni svobody. Slované obývající krajiny při středním a dolním Labi, byli úplně vyhubeni Němci a jen malé zbytky tohoto národa zůstaly zachovány v nepočetném národu slovanském, v Lužických Srbech.

Politické události evropské v XVIII. století měly za následek, že všichni národové slovanští téměř současně jevíli úsilí po svém vzkříšení a po své obnově mravní i politické. Proto vidí historikové v XVIII. století dobu znovuzrození Slovanstva. Od té doby — jak jsme se již zmínili — lze pozorovati, že se jeví určitý počet myslitelů a historiků-filosofů, kteří se snaží pochopiti smysl historického vývoje svého národa, ostatních národů slovanských a tím také Evropy a lidstva vůbec. Vzkříšení Slovanstva je současné s Velikou Revolucí francouzskou. A pojí se k Revoluci nejen svým datem, nýbrž i podstatnými prvky, které charakterisují jeho povahu i samu jeho podstatu. Nemluvím zde přirozeně o období Revoluce, charakterisovaném zvláště terorem a krvavými událostmi, na něž se myslí často u nás, když se mluví o revoluci všeobecně. Revolucí myslím ono velkolepé hnutí filosofické a humanitně mravní, které vyvrcholilo prohlášením práv člověka a občana. Tímto prohlášením a jeho zavedením do konstitučních formulí ve Francii a v Americe byl dán také právní podklad hnutí národnímu a demokratickému.

Celkem byla filosofie humanitní předmětem přání a účelem, k němuž směřovala úsilí hnutí, jež Němci nazývali „Aufklärung“. Voltaire, Rousseau, encyklopedisté, Locke, Hume, Adam Smith, t. zv. angličtí moralisté, Lessing, Herder, Kant, Goethe, to jsou jména, jež naleznete u všech našich národních „buditelů“ slovanských, a jichž autority se dovolávají.

aby mohli odůvodnit své snahy. Probuzení tímto velikým hnutím roz-  
umovým a mravním ve Francii a v Záp. Evropě, Slované pochopili, jak  
byli zadrženi ve svém rozvoji národním. Proto můžeme u nich pozorovati  
horečné úsilí, aby dohonili vše, co ztratili či zanedbali, a aby konečně  
se postavili mezi prvními dělníky ve veliké dílně Lidskosti.

Bylo více než přirozené, že národové slovanští hledali ve svých  
snahách národních pomoci u blízkých svých příbuzných. A bylo tím při-  
rozenější, že jsme pochopili, že uskutečnění naší nové kultury národní,  
rozvinutější, předpokládá a vyžaduje i našeho osvobození a osamostatnění  
politického. A tím způsobem vznikly snahy po solidaritě slovanské a po  
slovanském messianismu.

6. — Nynější Válečná literatura německá pokračuje proti pansla-  
vismu v polemice vedené již odedávna Teutony. Bylo by snad přepjaté  
říci, že je to povyk zloděje, který křičí: „Chyťte zloděje!“ A snadno  
pochopujeme, proč Němci tolik obracejí pozornost na panslavism: vědí  
velmi dobře, že zásadními odpůrci jejich pangermanismu jsou především  
Slované, a to zvláště Slované severní a jižní.

S radostí pozoruji, že se jeví nyní zájem, nejen ve Francii, nýbrž  
i v Anglii, o plány německého pangermanismu, a to zvláště ve třídách  
nejlidovějších; neboť nyní všichni vidí, že plány pangermanistické nejsou  
utopiemi, poněvadž se na neštěstí, až do jisté míry, uskutečnily. Práce  
p. Cheradama, nové knihy pánů Andlera, Weila a j. studie, nám podávají  
historii pangermanismu. Poučují nás, kterak heslo sjednocení Němců,  
roztroušených po různých územích, si dobylo půdy od XVIII. století, a  
kterak pak se stalo programem zněmčení střední Evropy, Malé Asie  
a Mesopotamie. Ustavení nového císařství germánského a popruštění  
Německa měly za výsledek tento dobývací imperialism, jehož podstata  
je vyjádřena heslem: „Německá střední Evropa“, nebo kratěji:  
„Berlín, Bagdad“.

Z počátku, jako Italové, jako národové slovanští, Němci toužili jen  
po sjednocení Německa; ale záhy zvětšili svůj obzor a počínali k němu  
přidávat sousední kraje, v nichž byly minority a kolonie německé. Takto,  
jako skvrna olejová, pangermanisté hlásali vsťřebání Rakousko-Uherska,  
Polska, provincií Baltických, Balkánu, konečně i Turecka asijského; neboť  
pravým cílem pangermanismu jest získati území, a především území ne-  
německá. Plán Berlín-Bagdad byl pojat takovými lidmi jako pan List  
a Moltke, kteří nebyli vůbec utopisty. „Topos“, půda, území, to je jejich  
heslem; na tom jim záleží. Taktika a plány pangermanistické se upravily  
dle okolností. Především si přáli zničení Rakousko-Uherska. Když získali  
úplně na svou stranu Němce a Maďary, rozhodli se podle plánu Bis-  
marckova, že nechají Rakousku formální nezávislost. Ale žádají naproti  
tomu celní unie, dobře vědouce, že unie obchodní jest politický pro-  
středek nejučinnější.

Proti nám Slovanům vedli pangermanisté útoky nejbrutálnější. Pavel  
de Lagarde, zakladatel moderního pangermanismu, mluví bezohledně

proti Slovanům, Mommsen prohlašuje veřejně, „že je třeba rozbiti naše tvrdé a pevné české lebky“. Jiní mladí politikové si uvědomují strategickou důležitost Čech. Dokazují, že nezávislé Čechy by byly největším nebezpečím pro Německo. Ostatně již Bismarck prohlásil: „Kdo bude pánem Čech, bude také pánem Evropy.“ Současně se ozývají nové hlasy politiků německých, kteří se pokoušejí dokázati nám, že pangermánský plán je příznivý Čechům a že nás zachrání od nebezpečí panslávského. Nyní jest již hezký počet těchto „sirén“ pangermánských!

Situace je zcela jasná pro toho, kdo pozoruje události a trochu uvažuje. Pangermanism má přirozené odpůrce v Polácích, v Česích a v Jihoslovanech. Svobodné Polsko, nezávislé Čechy a spojení Jihoslované vztyčili by přirozenou a nepřekročitelnou ohradu proti všem plánům Berlín—Bagdad.

Němci mají se Slovany společné hranice daleko rozlehlejší než sami Rusové: sousedí s Rusy, s Poláky, s Čechy a s Jihoslovany. My Slované víme dobře, co znamená německý „Drang nach Osten“; víme dobře, že heslo Berlín—Bagdad není než nová forma starého protislovanského plánu germánského. Proti Rusům a Srbům nejdříve se obrátil válečný pokřik v Berlíně.

Ve středu Evropy, mezi Německem a Ruskem, je malé zvláštní pásmo drobných národů. Na západě i na východě jsou již národové větší; malí jsou jen ve středu. Někteří jsou nezávislí — Rumunsko — nebo aspoň autonomní — na př. Uhry (Maďaři). Ale vedle nich jsou tři národy potlačené, které se dožadují nezávislosti politické: Poláci, Čechové a Jihoslované. Cílem této války jest osvobození těchto tří národů spolu s osvobozením Francouzů v Elsasku-Lotrinsku, Dánů ve Šlesvik-Holštýně, ujařmených stejně pode jhem německým. Proto se říká správně, že válka jest vedena pro malé národy.

Německo se vrhlo na Belgii a obsadilo ji; obsadilo rovněž Polsko. Podmanivši si úplně Rakousko, obsadilo Srbsko a Černou Horu. Vidíme tedy zcela jasně, že německý „Drang nach Osten“ znamená ve skutečnosti úplně pohlčení malých národů, a především národů slovanských. Je tedy zcela přirozeno, že Rusové, pochopivše tuto situaci, vstoupili do války, aby chránili Srby, a je také zcela přirozeno, že Srbové, my Čechové a Poláci jsme očekávali pomoc od Ruska.

Tato válka a rozdělení celé Evropy, a dokonce celého světa, na dva tábory, ukazuje tedy dobře a docela jasně, že nebezpečí, které hrozí Evropě a lidstvu, jest pangermanism a ne panslavism. I Bethmann-Holweg se snažil dokázati světu v jedné ze svých řečí před válkou, že Němci se vzpírali nebezpečí panslavismu. Ale události, jako spojení Slovanů s Francií, s Anglií a s Japonskem, sympatie neutrálu ke Spojencům, na druhé straně pak spolek Němců, Rakušanů, Maďarů, Turků a Bulharů, dokazují jasně, že neběží v této válce o zápas Němců se Slovany, o zápas nacionální, nýbrž o boj tužeb, které stojí nad tímto

principem národnostním. Cíl této války je tedy dán plným právem: obrození a obnova Evropy. Násilí nebo Spravedlnost. O to tedy běží dnes.

Velikost zavazuje! Největší mocnosti, Francie, Rusko a Anglie, vyhlásily právo malých národů. Dohoda Slovanů s národy východu a západu Evropy proti zpupnosti německé a rakouské je nejlepším důkazem, že neohrožují vůbec míru Evropy, nýbrž se prostě hájí s ostatními národy proti společnému nepříteli.

*Přeložili Dr. Jar. Kopal a J. Jira.*



Vydáváme jednu z nejpamátnejších ukázek propagační činnosti prof. Masaryka za hranicemi. Jest zajímavo vzpomenouti činnosti dřívějších politických emigrantů českých a srovnati třeba se spisem Dr. Fr. Riegra *Les Slaves d' Autriche* z roku 1860 Masarykova přednáška před obecnstvem, kterému se nedostává základních vědomostí, vyniká svým povýšeným širým obzorem; jest to první veřejný projev, v němž jasně jest vyřčena dalekosáhlá idea slovanského bloku od Baltu k Adrii proti drtivému tehda úsilí o německou střední Evropu

E. Čapek.